

8

SAFRANBOLU'DA UZUN SÜREN BİR TARTIŞMA (ŞEHİR – BAĞLAR” ÇEKİŞMESİ)

KENT MERKEZİ NEREDE OLMALI ?

1940'lı yılların hemen başında, Demir Çelik Fabrikaları'na ait kamu konutları (*lojmanlar*) ile sosyal tesislerin Karabük'te yapımının kesinleşmesi, Hastarla'da da Safranbolu'nun Yenişehir'inin kurulmasını gündeme getirmiştir. Bu amaçla 1936 yılında Bayındır Bakanlığı'nca onaylanan imar planının uygulanması kararlaştırılmıştır.

Bu karar, kent merkezinin ve özellikle kamu kurumları ile çarşı'nın, Şehir'den Bağlar'a kaldırılması sonucunu doğuracak ilk adımdır. Ancak böyle bir uygulama çok eski dönemlerden beri, kimilerinin ısrarla gerçekleştirmek istedikleri, kimilerinin de şiddetle karşı durdukları bir konudur.

► İKİYÜZ KÜSUR YIL ÖNCE BAŞLADIĞI SÖYLENEN ÇEKİŞME

Şehir-Bağlar çekişmesi geçen yüzyılın ilk yarısında başlamış ise de, bu çekişmeyi iki yüzyıldan daha öncelere kadar götüren söylentiler de vardır.

Söylentiye göre, XVIII. yüzyılın sonunda Padişah III.Selim'in Safranbolulu Sadrazamı İzzet Mehmet Paşa, Şehir kesimindeki camisini yaptırmadan önce, Hastarla'nın alt bölümünde, halen Emek Mahallesi'ne giden cadde üzerine, “Paşa Pınarı” olarak bilinen çeşmeyi yaptırır. Şehir'de çarşı içinde, uygun bir alan bulunmamasının sonucu olsa gerek, Sadrazamın yaptıracığı caminin de, çeşmenin bulunduğu yerde olacağı söylentisi ya da olasılığı halk arasında yayılır.

Yol genişletilmesi sırasında yeri değiştirilen Paşa Pınarı'nın bugünkü görünümü (solda)
İstanbul Nur-u Osmaniye Camisi'ne benzetilen İzzet Paşa Camisi (sağda)

Bu olasılık, Safranbolu'da büyük bir tepkiye yol açar. Kent halkından oluşturulan bir kurul, ivedi olarak İstanbul'un yolunu tutar, Sadrazam Paşa'nın huzuruna çıkarlar; yaptırılacak caminin kent merkezine uzaklığından ve buna karşılık Rumların mahallesi Kıranköy'e olan yakınlığından söz ederek, *"aman Paşam, siz bize cami mi, yoksa Hristiyanlara kilise mi yaptıracaksınız, gayrimüslimlerin yaşadığı yere cami yapılması nerede görülmüştür?"* derler.

Sadrazam İzzet Mehmet Paşa, gelenleri haklı bulur, yaptıracığı caminin, halkın çoğunluğunun istediği yere yapılması emrini verir. Bunun üzerine emek ve masraftan hiç kaçınılmaksızın, Akçasu deresinin üzerine yapılan kemerlere oturtulan İzzetpaşa Camisi, tüm görkemiyle Şehir'de, çarşı içinde yaptırılmış olur.

Söylentiler, anlatılanlar, kuşaktan kuşağa büyüklerden duyulanlar böyledir. İşte sonuç alınamayan, 1790'lı yıllardaki bu girişimden 150 yıl kadar sonra, 1930'lu, 1940'lı yılların Safranbolu'sunda kent merkezinin Şehir kesiminden kaldırılarak Bağlar'a taşınması, tekrar gündeme gelir.

Bu sırada Safranbolu'nun, Mimar Burhan Arif ONGUN'a yaptırılan, 1936 yılında Bayındırlık Bakanlığı'na onaylanmış bir imar planı bulunmaktadır. Bu plan, Safranbolu'da, yeni bir şehir merkezi kurulmasını, bu amaçla çarşının ve kamu kurumlarının, Şehir kesiminden Hastarla'ya kaldırılmasını öngörmektedir.

► HASTARLA'NIN KAMULAŞTIRMASI

İmar planını uygulamak, yeni bir kent merkezi oluşturmak Hastarla'nın kamulaştırılmasıyla mümkün olabilecektir. Kamulaştırmanın gerektirdiği paranın Belediyeler Bankası'ndan (daha sonra İller Bankası adını alacaktır) 50 bin lira borçlanarak sağlanmasını, Belediye Meclisi yaptığı olağanüstü bir toplantıda karar altına alır. Şehir-Bağlar çekişmesini alevlendiren bu karar basında, *"Safranbolu kasa-bası Kıranköy'e kalkıyor. Belediyenin istikraz talebini Dahiliye Vekaleti tasvip etti"* başlığı altında yer alır.⁽¹⁾

Halen üzerinde İşçievleri, Memurevleri, Ataevleri, Perşembe pazarı, PTT ve Telekom binası, Zati Ağar İlköğretim Okulu, Halk Eğitim Merkezi, o civarda yapılan çeşitli konut siteleri, Meslek Yüksek Okulu, Kaymakamlık binası, Safranbolu Lisesi'nin binaları, Dedeoğlu Camisi, Yetiştirme Yurdu, Sağlık Ocağı, Havuzlu Park alanları, Fakülteler için yapılan büyük bina, Bağlar İlköğretim Okulu, Polis Karakolu ve yerine şimdi büyük bir otel yapılmakta olan eski Halkevi arsası gibi, Yenimahalle'nin tamamına yakın çok büyük bir bölümünün yer aldığı tarlalar süratle kamulaştırılarak, 1940'lı yılların başında belediye mülkiyetine geçer.

Kamulaştırma alanında birbirine dikey ve paralel yollar açılır, bir bölümü kaldırılma döşenir. Bu satırların yazarının yaşında olanlar anımsarlar; Sadri Artuç Caddesi açılmadan önce, 1940'lı ve 50'li yıllarda, otobüsle ve ya da yaya olarak o yollardan geçilir. Kamulaştırılan geniş bölge, parsellere ayrılır; bir kısım parseller, kimi kamu idarelerine devredilir veya satılır. Halen Zati Ağar İlköğretim Okulu'nun bulunduğu alanın yakınında özel kişilerce dükkan yapımına bile başlanır.

Kent merkezinin Bağlar ile Kıranköy arasındaki Hastarla mevkiine kaldırılmasının imar planı ve Belediye Meclis kararı gibi yasal ve yönetsel dayanağı varsa da, kamulaştırmalar için gerekli para da borçlanarak bulunmuş olsa da,

⁽¹⁾ Bartın Gazetesi, 10 Ağustos 1939, Sayı: 692

halk bu girişimin yanında değildir. Yeni düzenlemeye, halkın büyük bir çoğunluğu, 150 yıl önce olduğu gibi, bu kez de karşıdır. Ancak halkın rızası aranmaz.

► HÜKÜMET KONAĞI CEZAEVİ; ÇELİK PALAS, HÜKÜMET KONAĞI

Safranbolu'da Bekir Suphi AKTAN Kaymakam, Osman AKIN da Belediye Başkanı'dır. Kaymakam, Hastarla'da yeni yapılanma gerçekleşmeden emrivaki yapar, Kale'deki tarihi Hükümet Konağı 1942 yılında boşaltılır; Kaymakamlık, Kıranköy'de Çelik Palas oteline taşınır. Bu, kent merkezinin yukarı çıkartılması sürecinde, çok önemli bir ilk adımdır; yerel kamu otoritesinin etkili bir atılımıdır.

Cezaevi yapılan Safranbolu'nun tarihsel Hükümet Konağı

Kaymakamlıktan sonra Belediye de, Kilise (halen Ulucami) civarında bir binaya taşınır. Noter dışında, Şehir'de hiç bir resmi ya da yarı resmi hizmet biriminin kalmaması kent halkını ve köylerden gelenleri sıkıntıya sokar. Bu durum, halk arasında kökü çok eskilere dayanan Şehir-Bağlar çekişmesini daha çok alevler. Halk “Şehirci” ve “Bağlarcı” olarak ikiye ayrılır. Kale'deki tarihsel Hükümet Konağı Adalet Bakanlığı'na devredilerek “Bölge Cezaevi” yapılır.

Tahir KARAUĞUZ, Hükümet Konağı'nın cezaevi olmasıyla ilgili olarak, *“Hükümet Konağı en yüksek göze çarpan binadır... Birkaç yıldan beri cezaevinin işevi'dir. Bütün Safranbolu'nun üstünden bakan bu binanın manzarası: (Ey hükümlüler, cezalılar, ey mücrimler, caniler! Başımız üzerinde yeriniz var) der gibi acı bir ifade taşıyor”* diyerek, bir gerçeği ironi yoluyla dile getirir.⁽²⁾

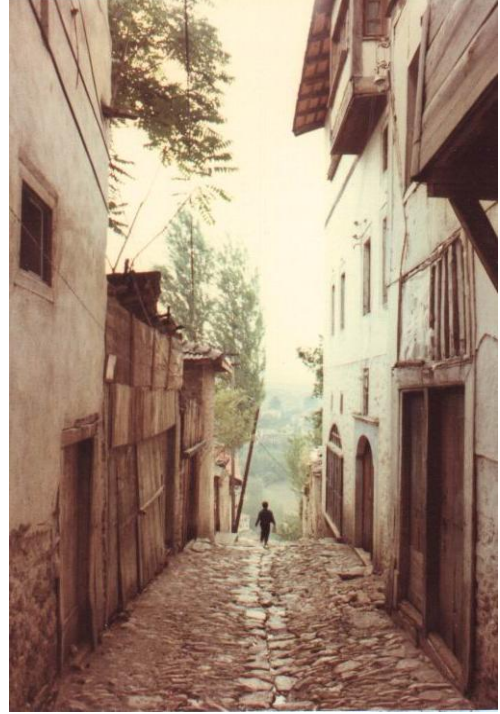
Tüm bu gelişmelere, kent halkının önemli bir bölümünün tepki göstermesinin haklı nedenleri vardır. Çünkü, o dönemde, yani 1940'lı yılların başlarında kent içinde motorlu araçlarla, bir yerden diğerine, istenilen anda ulaşım olanak-

⁽²⁾ Tahir KARAUĞUZ, Safranbolu Kasaba Durumu-Hükümet Konağı Meselesi, Zonguldak 1950, Sayfa: 4-7, 19-22

ları yoktur. Kamu kurumlarında işleri olanların, genç ya da yaşlı, Şehir'den Kıranköy'e, yaya olarak Kanlıkaya yokuşunu tırmanıp ulaşması çok külfetlidir. Safranbolu'ya gelen her yetkiliye, Validen milletvekillerine ve hatta bir ara Safranbolu'yu onurlandıran Cumhurbaşkanı İsmet İNÖNÜ'ye kadar tüm Devlet bü-yüklerine bu sıkıntı anlatılmakta, sorunun çözümü istenilmektedir.

Kıranköy'den şehre inen Kanlıkaya yokuşu
(Fotograf: İsmet SARAÇOĞLU)

Kanlıkaya Yokuşu'nun başı-“Dik Kaldırım”
(Fotograf: Yüksel OKTAY)

Halkın devam eden tepkisi sonucu, kamulaştırmalar yapılmasına karşın, Hastarla'da başlatılan imar uygulamaları ve yeni yapılanmalar yavaşlar, hatta durur. Bu konuda, Tahir KARAUĞUZ'dan, 1943-1946 dönemi Zonguldak Milletvekili Dr. Rebii BARKIN'ın, Milletvekilliği görevi sona erdikten sonra şunları anlattığı öğrenilmektedir: ⁽³⁾

“...Safranbolu milli karakterini bütün özellikleriyle bugünlere kadar muhafaza etmiş olan sevimli bir şehirdir. Bir zamanlar bu şehri bugün kurulmuş olduğu yerden kaldırıp yukarıya, Bağlar bölgesine çıkarmak için teşebbüse girişilmişti. Böyle bir teşebbüsün şehrin sosyal ve ekonomik muvazenesini bozacağı aşikardı. O zamanlar milletvekili sıfatıyla Safranbolu'yu ziyaret ettiğim zaman halk büyük kitleler halinde... toplanıp bütün bu teşebbüsün önüne geçilmesini istediler...

...Şehrin Bağlar'a taşınması için başlamış olan teşebbüsün önüne geçmeden önce...Ankara'ya gittiğim zaman memleketimizin tanınmış şehircilik mütehassıslarından bir heyetin Safranbolu'ya gelerek yerinde incelemeler yapmasını temin ettim. 1945 senesinin ilkbaharında bu heyet Valinin refakatinde Safranbolu'ya geldi, şehrin durumu ve gelecekteki inkişafı üzerinde esaslı etüdler yaptı ve şehrin yerinden kaldırılmasının lüzumsuz ve imkansız olduğu sonucuna vardı

⁽³⁾ Tahir KARAUĞUZ, (a.g.e.), Sayfa:4-7, 19-22

...Hükümet dairesi şehrin içine indirilmeli, halka kolaylık temin edilmelidir. Hükümet Konağı'nın cezaevi olarak kullanılması yazıktır..."

Bu açıklamada sözü edilen heyet, yine Tahir KARAUĞUZ'a ait yayında anlatıldığına göre, Safranbolu'daki incelemelerine ilişkin, 05.05.1945 tarihli bir protokol düzenler. Bu protokolda Ankara'dan gönderilen uzmanlar dışında Safranbolu Kaymakamı Niyazi AKI, Belediye Başkanı Osman AKIN ve CHP İlçe Başkanı Cemal CAYMAZ'ın da imzaları vardır. Protokolda,

"...Bir çok yolların birleştikleri noktada yayılmış bulunan bu ilçe merkezinin bilhassa pazar, çarşı, resmi ve umumi binalar bölgelerinin şehircilik bakımından herhangi bir sebeple de olsa kaydırılması veya başka bir yere taşınması imkan dahilinde görülmemektedir. Bu şehrin yerinde kalması ve müstakbel imar planının da bu esaslara göre tertibi iktiza eder...Son yapılan bina tahrirlerine göre kasaba kısmında 1843 ev ve 400 dükkân, Misakimilli mahallesinde 163 ev ve 40 dükkân, Bağlar bölgesinde ise, 705 ev ve 40 dükkân mevcuttur..." denilmektedir.

Bu protokol, İçişleri Bakanlığı'nın 14.06.1945 tarih, 1757 sayılı yazısıyla Safranbolu Belediyesi'ne gönderilir. Olağanüstü toplantıya çağrılan Belediye Meclisi 22.06.1945 günü yaptığı oturumda, Safranbolu ile ilgili 05.05.1945 tarihli söz konusu protokolün onaylanmasına karar verir. 1946 yılında ilk önce Belediye tekrar Şehir'e iner; çarşı'da Cinci Hanı'nın karşısındaki kargir binanın üst katına (halen İmren Lokumları'nın olduğu bina) taşınır.

► KAYMAKAMLIĞIN ŞEHİR'E TAŞINMASINDAKİ ZORLUK

Hükümet Konağı cezaevi yapıldığı için, Kaymakamlık'a bağlı dairelere Şehir'de hizmet binası bulunamaz. Sorun kuşkusuz, Kale'deki Hükümet Konağı'nı boşaltmak ve Kaymakamlığın tekrar eski yerine taşınması suretiyle çözümlenebilir. Ancak cezaevinin boşaltılması da, başlı başına ayrı bir sorundur.

Bu arada 1940'lı yılların ortalarında, Safranbolu'da Kaymakam değişmiştir. Yeni Kaymakam Niyazi AKI (ileriki yılların İstanbul Valisi), önceli (selefi) Kaymakamdan farklı düşünmektedir. Safranbolu CHP İlçe Kongresindeki bu konuya ilişkin dileklerin kendisine ulaştırılması üzerine, zamanın Belediye Başkanı Osman AKIN'ın özel arşivindeki belgelerden öğrenildiğine göre, Kaymakam Niyazi AKI, Valiliğe ve Safranbolu CHP İlçe Başkanlığı ile Belediye Başkanlığına gönderdiği 05.01.1946 tarih ve 14/4 sayılı yazıda görüşlerini şöyle açıklar:

"Kamunun kolektif hizmetlerini en kolay yerine getirecek şekilde Hükümet binalarının kasaba ve şehirlerde yer alması ana prensiptir. Partice iddia edildiği gibi Safranbolu'da bugünkü durum yerinde değildir... Hem Bağların ve hem de kasabanın en az 1000 seneden beri yan yana yaşaya gelmeleri birbirlerini tamamlar bulunmuş olmalarındandır... Bağlarda sıhhat şartları üstün ve topraklar aile istihsaline elverişlidir. Sebze ve meyve bol yetişir ve temiz havası vardır... Bu mahal köylere doğrudan doğruya bağlanmış değildir... İşte birinin sıhhat, diğerinin ticaret durumu çok üstün olduğundan her iki bölüm de ayrı ayrı yaşaya gelmişlerdir...Bugüne kadar devam edegelen şartlar tek başına göz önüne alınırsa Hükümet Konağının bulunacağı mahal tereddütsüz kasabanın orta noktasıdır..."

Ayrıca aynı yazısında Kaymakam, daha önce değinilen Sadrazam İzzet Mehmet Paşa dönemindeki girişimle ilgili olarak da *"Kasabanın Bağlara çıkarılması her zaman söylenegelmiştir. İmparatorluk idaresi zamanında...dahi, Sadra-*

zamlar çıkaran Safranbolu, bu isteğine kavuşamamıştır. Sebep bilgisizlik ve becerisizlik değil, sosyal kanunlardır” diyerek bir gerçeği dile getirmiştir.⁽⁴⁾

1942-1950 yıllarında Safranbolu Hükümet Konağı
(Halen Safranbolu Çelik Palas Oteli)

Bu çok doğru ve gerçekçi saptamalara karşın, halkın sıkıntıları devam eder, sorun bir türlü çözüme kavuşturulamaz. Tüm yetkililer, Hükümet Konağı'nın Kıranköy'de olmasından kaynaklanan yakınmalarında Safranbolu halkını haklı bulmakta, ancak hiç biri düğümü çözecek, “İskender’in kılıcı” benzeri bir eylemi gerçekleştirememektedir. Daha sonraki gelişmeler, yine Tahir KARAUĞUZ'un yazdıklarından yararlanılarak şöyle sıralanabilir.⁽⁵⁾

İçişleri Bakanlığı'nın, 25.08.1948 tarihli, M.İ.G.Md. 2.Ş.309-621/13836 sayılı yazısına konu talimatı uyarınca, Safranbolu Hükümet Konağı sorunuyla ilgili olarak, Zonguldak Valisi Mithat ALTIOK,

“...1936 yılında onaylanan imar planının yeniden gözden geçirilmesinin gerektiği, nüfus artmadıkça, boş sahada devlet ve halk müesseseleri kurulmadıkça bu planın gerçekleşemeyeceği, en az 750 yıllık geçmişi olan bir kasabayı planı onaylanan boş sahaya kaydırmanın ve taşınmaya zorlamanın akıl ve mantıkla bağdaşmayacağı, 1942 yılında imar planının gerçekleştirilmesinde ileri bir adım atılmış olmak için, eski Hükümet Konağı terkedilerek, 163 ev ile 40 dükandan ibaret bir kenar mahalle olan Misakimilli'ye taşınmakla, hükümet dairelerinin halk topluluğundan uzaklaştığı, halk ile Hükümet ilişkilerinin çok zorlaştığı,

Bunu gören ve esas görevinin halka hizmet olduğunu bilen Belediye'nin 1946 yılında tekrar kasaba merkezine taşındığı...fayda ve sakıncaları ölçülme-

⁽⁴⁾ Aytekin KUŞ, Bir Zamanlar Safranbolu, Safranbolu Belediyesi yayını, 2009, Belediye Başkanı Osman AKIN'ın özel arşivi, Sayfa: 341

⁽⁵⁾ Tahir KARAUĞUZ (a.g.e.), Sayfa: 8-18

den verilmiş olan taşınma kararının tutarsızlığı konusunda hiç bir duraksama ve kuşkuya yer olmadığı, hatada ısrar yerine, düzeltilmesi yoluna gidilmek gerektiği, bir hayli masraf yapılarak cezaevi haline getirilen eski Hükümet Konağı cezaevine dönüşürken pencerelere kalın demirler geçirildiği, etrafa yüksek duvarlarla engeller oluşturulduğu... Adalet Bakanlığı ile anlaşarak bölge cezaevinin kaldırılıp içindekilerin dağıtılmasında zorunluluk olduğu”

biçiminde özetlenebilecek görüşlerini İçişleri Bakanlığı'na bildirir.

Yine Tahir KARAUĞUZ'un yazdıklarından öğrenildiğine göre, Hükümet Konağı sorunu, 1946-1950 dönemi Zonguldak Milletvekillerinden Orhan Seyfi ORHON'un (şair, yazar, gazeteci) bir sözlü soru önergesiyle, TBMM'ne de taşınır.

Sözlü soruda, *“Safranbolu’da hükümet dairesinin gerçekleşemeyecek bir hayal uğruna bir (kenar mahalleye) taşındığı, kent merkezindeki mükemmel Hükümet binasının cezaevi yapıldığı, halk bu yüzden feryat etse de, başka uygun bir bina olmadığından Hükümet dairelerinin tekrar merkeze taşınmadığı, cezaevi yapılan Hükümet binasıyla ilgili olarak Adalet ve İçişleri Bakanlıkları arasında anlaşmaya varılamadığından halkın ıstırapının devam ettiği”* anlatılarak, İçişleri Bakanlığı'nın nasıl bir çare düşündüğü sorulur.

T.B.M.M.'nin 07.04.1949 tarihli birleşiminde, sözlü soruya İçişleri Bakanı Emin ERİŞİRGİL, *“kendisinin de seçim bölgesi olan Safranbolu’nun eski kasaba merkezindeki tek elverişli bina konumundaki eski Hükümet konağının Adalet Bakanlığı’nca harcamalarda bulunularak bölge cezaevine dönüştürüldüğü, buradan cezaevinin çıkartılması için ödeneye ihtiyaç olduğu, olanak bulunduğu zaman Adalet Bakanı’nın istenileni gerçekleştireceği”* yanıtını verir.

Bu açıklama üzerine söz alan soru sahibi Orhan Seyfi ORHON ise, *“1936 tarihli imar planının, ikibin evli, yediyüz dükkanlı, hanlı, hamamlı bir kasabanın havadar bir yerde kurulmasını tasarlamasının hayal ürünü olduğunu, ancak 1942’de idealist ve hayalperest bir kaymakamın, şehir yerinden kımıldamıyor, ben Hükümeti kımıldatırım, şehir arkadan gelir diyerek, bir sabah davul zurna ve bayraklarla Hükümet konağını boşaltıp, Misakimilli mahallesine göçtüğünü, Tarık Bin Ziyad’ın, İspanya sahillerine çıkınca, beraberindekilerin geri kaçmaması için gemileri yaktırması gibi, Hükümet Konağı da boş bırakılmayarak Adalet Bakanlığı’na devredilip cezaevi yapıldığını, bu sorunun Adalet ve İçişleri Bakanları arasında çözümleneceğine inandığını”* belirtir.

► HÜKÜMET KONAĞININ TEKRAR KALE'YE TAŞINMASI

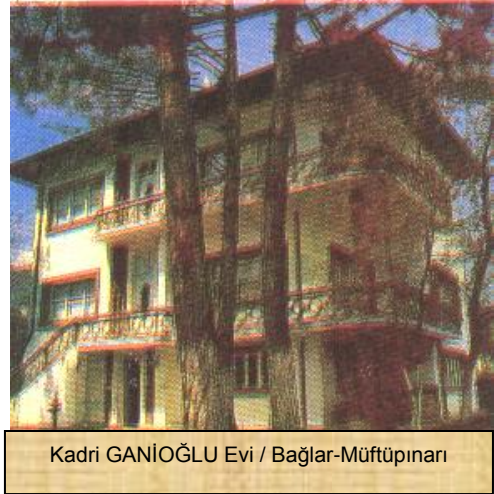
TBMM’ndeki bu görüşmelerin de üzerinden bir yılı aşkın bir süre geçer; nihayet 07.06.1949 günü Adalet Bakanı Fuat SİRMEN Safranbolu’ya gelir.⁽⁶⁾ Bölge Cezaevi yapılan eski Hükümet Konağı bahçesinde toplanan halkla görüşür, CHP ve DP İlçe Başkanları da oradadır. Onların ve halkın ortak dileği, cezaevinin kaldırılarak Hükümet Konağı’nın tekrar eski yerine taşınmasıdır. Bu istek aradan 8-9 ay geçtikten sonra, 1950 yılının ilkbaharında, ünlü 14 Mayıs 1950 seçimlerinin yaklaştığı günlerde gerçekleşir ve Kaymakamlık tekrar Kale’deki tarihsel binaya taşınarak, 8 yıllık serüven sona erdirilir.

⁽⁶⁾ Zonguldak Gazetesi, 22.07.1949, Sayı: 1093

Safranbolu'nun "Şehir-Bağlar" ikilemi ya da çekişmesi, edebiyatçı ve gazeteci İsmail Habib SEVÜK'ün, bir yazısına da konu olur.⁽⁷⁾

"...Çevrenin dağlarla kabarıklığından dolayı rüzgar giremediğinden kasaba sıcaktır. Bu zaruretle belde halkı dört kilometre mesafedeki bağlıklarda ayrıca yazlık kasaba kurmuş. Zengin, fakir herkesin, senenin iki yarısına göre iki evi var. Bağlar semti artık bir sayfiye yeri değil, eni konu ikinci bir belde. Halkı böyle iki beldeye bakmak külfetinden kurtarmak için eskiden beri dipteki Zafranbolu'yu yüzüstü bırakıp kasabayı Bağlara nakletmeyi düşünenler oldu.

En son bundan yedi sekiz yıl evvel bir kaymakam bu işi düşüncede bırakmak istemeyerek, cezri bir hamle ile tatbikata girişir. Bağların alt kısmına bir kaymakam konağı, bir ilkokul, bir halk evi yaptırdı. İşte o kadar. Tazyik, tehdit faydasız. Kaymakam gitti, yapılanlar şimdi boynu bükük esneyip duruyor...Safranbolulular yenilik hamlelerini Bağlar semtine harcamalı. Kadri GANİOĞLU'nun orada yaptırdığı köşk gibi kıvrak bir binayı İstanbul sayfiyelerinde bile kolay kolay göremeyiz..."

İsmail Habib SEVÜK'ün Safranbolu'ya ilişkin bu görüş ve önerilerinin gerçekleşmesi için, 20-30 yıl daha geçmesi gerekecek; Hükümet Konağı'nın yanması sonrası sözkonusu gerçekleşme büyük hız kazanacaktır.

► YENİ KENT MERKEZİNİN OLUŞUMU

Zaman içinde, Sayın SEVÜK'ün görüş ve beklentileri doğrultusunda, 1950'li yıllarda başlayan, daha sonra hızlanan bir biçimde, genellikle Şehir'de ve Bağlar'da iki ayrı evi olan Safranbolu yerli halkının, Şehir kesimindeki evlerini, kırsal kesimden gelenlere sattıkları, hatta yok pahasına sattıkları bir döneme girilir. Amaç, ele geçen parayla, Bağlar'daki evi onartıp, daha kullanışlı hale getirmek, ya da bir işçi kooperatifine üye olunarak veya üye olanlardan hakları devranılarak kargir bir ev sahibi olmaktır.

1950'li yılların ilk yarısında kurulan İşçievleri Yapı Kooperatifi ile sonlarında kurulan Memurevleri Yapı Kooperatifi'ne, kent merkezini Bağlar'a taşımak için 1940 yılında kamulaştırılan tarlalar, Belediye tarafından tahsis edilir. Böylece Hastarla'nın bir bölümünde, ileriki yılların Yenimahalle'sinin ilk konutları yapılır.

Bu yapılanmaları, 1960'lı yıllarda, daha sonra Emek Mahallesi adını alacak olan 215 Evler Yapı Kooperatifi ile onun yanında 44 Evler Yapı Kooperatifi ile 1970'li yıllarda da Ataevler ve Mithatpaşa Yapı Kooperatiflerinin yaptırdığı konutlar ve işyerleri izlemiştir. 1980 yıllardan itibaren de, Sadri Artuç caddesinin iki yanında gerçekleşen yapılaşma, hem bireysel olarak, hem de kooperatifler yoluyla daha da yoğunlaşmıştır.

(7) İsmail Habib SEVÜK, Cumhuriyet Gazetesi, 09.01.1948

Öte yandan, 1950'li yıllardan başlayıp, 1960'lı yıllarda hızlanan biçimde esnafın işyerlerini kapatıp fabrikada işçi olarak çalışmaya başlaması veya Karabük'te dükkan açması, hem Safranbolu çarşısında, ekonomik yaşamın, gerilemesine ve hem de kentin Şehir kesiminin sönükleşmesine yol açar. Safranbolu halkının, en basit ihtiyaçlarını bile, daha bol çeşit arasından seçebilme olanağı bulabileceği düşüncesiyle, Karabük'ten temin etme yoluna gitmesi yaygınlaşır. Safranbolu'nun ticari yönden çok hareketsiz kalmasına neden olan bu durum, ister istemez yeni arayışları gündeme getirir.

Bu aşamada düşünülen, Bağlar Hastarla'da yeni bir çarşı kurulması, böylece halkın her türlü gereksinimini Karabük'ten karşılamasına son verilerek, Safranbolu'daki ticaret yaşamının yeniden canlandırılmasıdır. Bunun gerçekleştirilmesinde Safranbolu Ticaret ve Sanayi Odası öncü olur; bu girişimin fikir babası zamanın Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı İhsan YENİGÜN'dür.⁽⁸⁾

Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı tarafından, Eylül/1970'de Safranbolu'da. Çarşı esnafı, Kalealtı İlkokulu'nda toplantıya çağrılır, bu amaçla bir kooperatif kurulması kararı alınır. Halen "100 Dükkanlar" veya "Konak Çarşısı" olarak bilinen ticaret alanı, 1970'li yılların sonunda bu kooperatif tarafından yaptırılır.

Aslında bir başka önemli gelişme, 1960'lı yılların başından itibaren Kıranköy'de ve çevresinde hem yerleşimin yoğunlaşması ve hem de buranın aynı zamanda bir alış veriş alanı olarak canlanmağa başlamasıdır. Kıranköy'ün, Şehir ile Bağlar'ın ortasında ve özellikle Karabük yolu üzerinde bulunuşu gelişmeyi hızlandıran en önemli etmendir.

Kıranköy'de eski Bağlar yolu kavşağında bir kahvehane ile bir iki bakkal dükkanı varken, kısa zamanda hem Karabük yolu üzerinde ve hem de küçük cami ile Ulucami'ye ulaşan yol çevresinde, hemen hemen her dalda yeni yeni işyerleri açılır ve zamanla Kıranköy, Şehir kesimindeki tarihsel çarşı'dan çok daha hareketli bir ticaret merkezi haline gelir. Ayrıca, Perşembe günleri küçük cami civarında, ileriki yıllarda çok genişleyecek ve gelişecek bir pazar da kurulmağa başlar.

1960'lı yılların sonlarında merhum Kireççi Hüseyin ÖZER'in, Kıranköy'de yaptırdığı çok büyük bir apartmanın altındaki dükkanların yanı sıra, televizyon yayınlarının henüz başlamadığı; halkın en önemli eğlencesinin sinemaya gitmek olduğu bir dönemde, özellikle çok geniş ve çok konforlu modern bir sinema salonunu da hizmete açması, Kıranköy'e büyük hareketlilik kazandırır.

Yukarıda değinildiği üzere, 20-25 yıl önce yetkililerin demeçlerinde ve resmi yazışmalardaki deyimle, bir "Kenar mahalle" olması nedeniyle, Kaymakamlığın Kıranköy'e taşınmasına karşı çıkılırken, zaman içinde ve özellikle 1970'li yılların ortalarından itibaren, sosyal ve ekonomik koşulların zorlamasıyla Kıranköy, Safranbolu'nun merkezi olma yolunda hızla ilerlemeye başlar.

► HÜKÜMET KONAĞI YANGINI VE SONRASI

Tüm kamu kuruluşlarının, Kaymakamlık ve Belediye başta olmak üzere, Şehir kesiminde hizmet vermeye devam etmelerine karşın, kentin yerleşim ve ticaret merkezi, yaşamın doğal koşullarının da etkisiyle, yavaş yavaş Kıranköy

⁽⁸⁾ Kızıltan ULUKAVAK, Safranbolu'da Bir Zaman Bir Başkan (1974-1980), Safranbolu Belediyesi yayını, 2.Basım, 2010, Sayfa:6

ve Bağlar yönüne kayarken, Safranbolu hiç akla gelmeyecek, çok acı bir olayla karşı karşıya kalır. 19 Ocak 1976 gecesi, Kale'deki Hükümet Konağı yanar.

Bu yangınla sadece Hükümet Konağı değil, kentin tarihi de kül olmuştu. Safranbolu'nun Kalesi yanmıştı. Safranboluluların günlük konuşmalarında Kale'ye çıkmak demek, bir iş için Hükümet Konağı'na gitmek anlamındaydı. Kale denilince, Hükümet Konağı anlaşılırdı. Safranbolu Kale'siz kalmıştı. Kale'deki Hükümet Konağını, 20.yüzyılın başında, 1904 yılında, Kastamonu Vilayet Konağı ile birlikte, zamanın Kastamonu Valisi Enis Paşa yaptırmıştı. Aynı dönemde yapılan eski hastane binası gibi özgün bir mimari yapıya sahipti.

Yangının ertesi günü, yerinde incelemelerde bulunmak üzere Zonguldak Valisi Nevzat AYZAZ geldi. Kaymakamlık ile Hükümet Konağındaki bağlı birimlere ve Safranbolu Adliyesi'ne yeni hizmet binaları bulunması gerekiyordu. Zamanın Belediye Başkanı olarak, Devlet dairelerinin Çarşı kesiminde bulunacak binalarda hizmet vermesini istiyordum. Gerekiyorsa Belediye binasını bile terk edebileceğimizi söyledim. Çarşıda olmazsa, lisenin, o dönemde boş olan, Dedeoğlu tarafından yaptırılan binası kullanılabilir diye düşünüyordum.

Yangın sonrası Hükümet Konağı

O sırada Devlet Hastanesi'nde sadece Dr. Yaşar DERTSAVAR görevli bulunuyor, Hastanenin birinci katının büyük bir kısmından yararlanılmıyordu. İlçe Kaymakamı, Hastanenin bir bölümüne yerleşilmesini önerdi, Sayın Vali AYZAZ da, kış gününde kaloriferli olduğu için aynı binayı uygun buldu.

Vali, 2014'te yıkılan bu hastane binasının, halen Turizm Fakültesi olan, eski tarihsel binaya bakan cephesindeki koridorda yer alan odalarının, Adliye ile Kaymakamlık hizmet birimlerine tahsis talimatını verdi. Bu yeni durum, çok sayıda Çarşı esnafının haklı tepkisine neden oldu; esnaf ile Sayın Vali arasında Köp-rülü Camisi avlusunda tartışmalar yaşandı.

► HÜKÜMET KONAĞI ÇOK UZUN SÜRE ONARILMADI

Yanan Hükümet Konağı'nın ortaokul olarak kullanılmak amacıyla onarılması için, başta görevde bulunan Kaymakamlar ve Valiler olmak üzere, tüm yetkililer, uzun yıllar boyunca büyük çaba gösterdiler. Ayrıca her siyasal görüş-

teki Milletvekillerinden Bakanlara ve hatta TBMM Başkanlarına kadar bu konuda ilgi ve yardım sözleri alındı; ancak onarım, bir türlü gerçekleştirilemedi.

Daha ileriki yıllarda binanın, kültürel amaçlarla yararlanılmak üzere Kültür Bakanlığı'na devrinden sonra da, çok uzun süre beklenilmiştir. Nihayet zamanın DSP'li Karabük Milletvekili Erol KARAN'ın değerli katkılarıyla, Bülent ECEVİT'in Başbakan olduğu 57 nci Hükümetin Kültür Bakanı İstemihan TALAY, binanın onarımı için gerekli ödeneği ayırtıp, aradan çeyrek yüzyıl geçtikten sonra 12 Temmuz 2001'de Hükümet Konağı'nın restorasyonunu başlatmıştır.

Aynı gün yapılan törendeki konuşmamda, binanın yanmasına ve yangın sonrası geçirdiği serüvene değinirken, Hükümet Konağı yangınıyla Safranbolu Kalesi'nin düşmüş olduğunu, Kale bayrağının indiğini, spor deyimiyle Kaleye giren gollerin 25 yıldır çıkartılamadığını, kente en egemen noktadaki bu binanın, kentin her yerinden göze çarpan yanmış görüntüsüyle, Safranbolu'nun tarihsel dokusunu çeyrek yüzyıldan bu yana kararttığını dile getirmiştım.

Bu arada, Safranbolu'nun kültürel değerlerinin korunmasının gelecekte tarihini yazacakların, 1980 öncesinin Kültür Bakanı Prof.Dr. Ahmet Taner KİŞLALI'nın yanı sıra, 2001 yılının Kültür Bakanı İstemihan TALAY'a da çok önemli bir yer ve değer vereceklerine inandığımı özellikle belirterek, törende hazır bulunan Sayın TALAY'a, yangının olduğu dönemin Belediye Başkanı olarak sonsuz teşekkürlerimi sunmuştum.

İstemihan TALAY - Kültür Bakanı

Restorasyon sonrası "*Kent Tarihi Müzesi*" olan eski Hükümet Konağı kültürel ağırlıklı bir kamu tesisi olarak, Safranbolu için çok önemli işlevler üstlenmiş bulunmaktadır. Ancak, günümüzdeki oluşumlara bakarak, keşke bu bina restorasyon sonrası yine Hükümet Konağı olsaydı dememek mümkün değil.

Safranbolu'nun eski Hükümet Konağı; Safranbolu'nun yeni Kent Tarihi Müzesi

► HÜKÜMET KONAĞI'NIN YANMASI VE KENT MERKEZİ

Hükümet binasının 1976 yılında yanması, Safranbolu kent merkezinin yer değiştirmesini hızlandıran en önemli etmen oldu.

Yangın'ın akabinde, Kaymakamlık hizmet birimleri ve Adliye, Kıranköy'de Hastane'nin alt katında hizmet vermeğe başlar. Kış mevsiminin en soğuk günleri yaşanmaktadır; ilk aşamada hastane binası gibi kaloriferli bir yere sığınarak, kamu hizmetinin kesintisiz devamına çalışmaktan başka çıkar yol yoktur. Ancak o dönemde, bir doktor ve az sayıda personeli ile yeterli bir sağlık hizmeti verilememekle beraber, Hastane binasının uzun süre Hükümet Konağı işlevini üstlenmesi beklenemez.

Belediye olarak devreye girilir, dönemin Belediye Başkanı olarak bu satırların yazarı, hemen inisiyatifi eline alır; imar planında kamu kuruluşlarına ayrılan ve daha önce değinildiği gibi, 1940 yılında yapılan kamulaştırmayla Belediye mülkiyetine geçen, Dedeoğlu Camisi altındaki arsa bir lira bedel karşılığı Hazine'ye devredilir. Ankara'da yapılan yoğun girişimler sonucu, Safranbolu'ya yeni bir Hükümet Konağı yapımı 1976 yılı programına aldırılır; yangından dört ay sonra da bugünkü Hükümet Konağı'nın yapım ihalesi gerçekleştirilir ve 1980'li yılların başında da yeni bina hizmete açılır. ⁽⁹⁾

Safranbolu yeni Hükümet Konağı (2006)

1940 yılındaki Hastarla kamulaştırmalarıyla başlatılıp, başarısız olunan girişimden 40 yıl sonra, yeni Hükümet Konağı'nın Hastarla'da yaptırılması, acaba kent merkezinin bilinçli olarak Bağlar'a kaydırılmış olmasının kanıtı olarak düşünülebilir mi? Bir başka anlatımla, yanan Hükümet Konağı'nın onarımını değil de, Bağlar kesiminde bir yeni konağın yapımını sağlamak, yangını fırsat bilip, kent merkezini Bağlar'a taşınmayı gerçekleştirmenin göstergesidir denilebilir mi?

Sadece bugün karşı karşıya olunan sonuçlara bakmakla yetinilirse, bu soruların yanıtlarının olumlu olması beklenir. Ancak, yeni bir Hükümet Konağı yaptırmaya yönelik girişimlerin amacı farklıdır; ulaşılan sonuç ise bambaşkadır.

⁽⁹⁾ Kızıltan ULUKAVAK, (a.g.e.) Sayfa: 181-189

O dönemin Belediye Başkanı olan bu satırların yazarının amacı, Safranbolu’da tarihsel kent merkezinin tamamen terk edilip, bütünüyle Kıranköy’de ve Kıranköy ile Bağlar arasında yeni bir merkez oluşması değildir. Ancak ne var ki, sanki böyle bir amaç güdülmüş gibi, bir zaman sonra, bu konuda önceden öngörülemeyen, umulmayan bir sonuçla karşı karşıya kalınmıştır. Şöyle ki;

Hükümet Konağının yandığı 1970’li yılların ortalarında Kıranköy ve Bağlar yönünde Hastarla, yoğun bir yerleşime sahne olmağa başlamıştı. Bu arada tarihsel Şehir kesimi ile Bağlar’ın “*sit alanı*” olarak koruma altına alınması sonrasında, konut amacına yönelik yeni yapılanmaların da Hastarla’da ağırlık kazanması, 1974’te Baran İDİL’e yaptırılan imar planı değişikliğinde de özellikle öngörülmüştü. Bu değişiklik sırasında, 1960’lı yılların sonunda Prof.Dr.Gündüz ÖZDEŞ tarafından yapılan imar planında da, kamu kurumları için ayrılan Dedeoğlu Camisi altındaki bölge üzerinde hiç bir yeni düzenlemeye gidilmedi.

Hükümet Konağı yanınca, yenisinin imar planının öngördüğü Hastarla’daki Belediye arsasının üzerinde yapılması için Belediye Başkanı olarak, yoğun çaba gösterilmesi, kentin tek merkezli değil, çok merkezli olarak gelişmesi düşüncesinden kaynaklanır. Safranbolu gibi, geniş bir alana yayılmış bir yerleşim yeri, büyük bir kent olarak tek merkezli olamazdı.

Safranbolu’nun, bugün “Eski Çarşı” denilen tarihsel kesimi Şehir’de Belediye’nin; yeni yerleşim bölgesi Hastarla’da Hükümet Konağı’nın ve Kıranköy ile Sadri Artuç caddesi’nin iki yanında da işyerlerinin çevresinde, ayrı ayrı merkezler oluşturulması ve kentin bu merkezlerin etrafında şekillenmesi öngörülmüştü.

Bu öngörülerden son ikisi gerçekleşti; ne yazık ki bir süre sonra, birincisinin gerçekleşebilme olanağı kalmadı. 1990’lı yıllarda Belediye, tarihsel kent merkezini terk etti; bu kesimi ve buradaki güzelim Belediye binasını kaderiyle başbaşa bırakarak, Kıranköy’deki bir iş hanına yerleşti.

İşte, ilerde Belediyenin böyle bir düzenleme yapabileceği, 1970’li yıllarda öngörülmemişti. Böyle bir olasılık akla gelseydi ve hele hele yanan Hükümet Konağı’nın çeyrek yüzyıl kentin tepesinde, Kale’de bir hayalet bina gibi bırakılacağı, onarımına ancak 25 yıl sonra başlanacağı önceden kestirilebilseydi, içtenlikle belirtmek gerekir ki, o dönemin Belediye Başkanı, asla Hastarla’daki Belediye arsası üzerine yeni Hükümet Konağı yaptırılmasının öncüsü olmazdı; sadece yanan Hükümet Konağı’nın onarımı için girişimlerde bulunmayı yeğlerdi.

Aslında, aynı yerde Hükümet Konağı olsa da, olmasa da, Belediye tarihsel kent merkezinde kalmalıydı. Belediye adı üstünde yerel yönetimdir, bulunduğu yeri, yönettiği kenti temsil eder. Safranbolu gibi kültürel bir değer olarak, mimarlık dokusuyla dünya ölçeğinde ünlenmiş bir kent, o dokudan uzaklaşarak, kaçarak değil, o doku içinde kalarak yönetilir.

Her kentin Belediye binası, o kentin simgesidir ve o kentin mimarlık dokusuyla uyum içindedir. Bu nedenle, ahşap yapılarıyla ve kentine özgü kültürel değerleriyle tanınan Safranbolu’nun Belediyesi herhalde, yüksek beton blokların kapladığı yeni bir yerleşim yerinde, bir iş hanında bulunmamalıdır.

Şehir kesiminde eski Belediye binası küçük olabilir, ancak geçmişte çok arzu edilmesine karşın, gerçekleştirilmesi için parasal olanak bulunamayan, Cinci Hanı’nın yan tarafında, pazar yerine giriş yolunun solunda Belediye’ye ait eski ve

çok bakımsız dükkanların bulunduğu yere, çevreyle uyumlu yeni bir bina yapılabilirdi. Ayrıca hizmeti, hemşehrilerin ayağına götürme ilkesini de göz ardı etmemek için, para tahsil büroları gibi, kimi Belediye birimleri, kentin kalabalık kesimlerinde halka hizmet sunabilirdi. Bunların düşünülmemiş olması büyük bir eksiklik ve Safranbolu'nun tarihi kent merkezi için bir talihsizliktir.

Hem Safranbolu'nun tarihsel alanlarıyla, kültürel değerleriyle övünülecek, bunların sağladığı ünün getirilerinden yararlanılacak ve hem de övünç kaynağı bu değerlerle yakın ilişki içinde olunmayacak; eylem değil, hep söylem ön planda tutulacak. Kuşkusuz bu, bir paradokstur; bir çelişkidir. Herhalde bunun farkında olunmalı, hiç kimseye *"bu ne pehriz, bu ne lahana turşusu"* dedirtilmemelidir.

Safranbolu kent merkezi ve Hükümet Konağı'nın işte böyle çok uzun yıllar öncesinden başlayan, inişli çıkışlı bir serüveni vardır. Bunu, tüm çıplaklığıyla ve gerçeklere bağlı kalarak anlatmak da kuşkusuz yararlı olacaktır.

Çünkü, bu bölümde yapılan açıklamalarla, kent merkezinin oluşturulmasına ilişkin, çok uzun süren bir serüvenin son dönemini yaşamış ve bu dönemin ilk evresini yönlendirmiş bir kişi sıfatıyla, kulaktan dolma, doğru-yanlış söylentilerin zamanla gerçek olgularmış gibi bilinmesi engellenmek istenilmiştir.

Bir başka anlatımla, 17.yüzyıl şairi Bosnalı SABİT'e ait olduğu söylenen, aşağıdaki dizelerdeki *"müptela-yı gam"*ın konumuna bürünerek, sadece gerçeklerin bilinmesine yardımcı olmak amaçlanmıştır.

**Şeb-i yeldayı müneccimle muvakkit ne bilir;
Müptela-yı gama sor kim, geceler kaç saat?**

*(En uzun geceyi, falcı ile zamanı duyurucu ne bilir?
Gecenin kaç saat olduğunu, tasa içinde olan bildirir)*